

ГЕТЬМАНИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ І ПРОБЛЕМА УНІЇ

Ю. Мицик (кафедра історії НаУКМА)

Берестейська унія 1596 р. мала надзвичайно великі і неоднозначні наслідки для українського народу. Той факт, що вона викликала насамперед розкол в українському суспільстві, значну соціальну напругу, навіть кровопролиття[^] навряд чи хто зважиться заперечувати.

Українське козацтво, яке в цей час стає авангардом у національно-визвольній боротьбі українського народу, вороже поставилося до унії ще й тому, що вбачало в ній прихований засіб польської експансії на Схід. Саме Військо Запорозьке створило відповідні умови для відродження ієрархії Православної Церкви в Україні та Білорусі у 1620-1621 рр.; саме воно вплинуло на короля Владислава IV, щоб той у 1633 р. легалізував Православну Церкву в Речі Посполитій. Виступаючи від імені Війська Запорозького, його гетьмани вели наполегливу боротьбу за ліквідацію унії, починаючи з кінця XVI ст. Ця традиція була продовжена першим гетьманом незалежної Української держави — Богданом Хмельницьким. На її території унія була повністю ліквідована, а уряд Гетьманщини добивався тотальної ліквідації унії на всіх землях Речі Посполитої. У зв'язку зі складною зовнішньополітичною ситуацією Хмельницький погодився з тактичних міркувань не ставити питання про тотальну ліквідацію унії, обмежившись вимогами повернення православним храмів, монастирів та маєтностей, що в принципі могло призвести до тих самих наслідків (ліквідація унії), але у подальшій перспективі. Однак, коли українські війська просуваючись у 1655-1657 рр. до західних кордонів етнічних земель України, то на контрольованих ними територіях унія ліквідувалася, а вірні поверталися до православ'я.

Програма Богдана Хмельницького була сприйнята його спадкоємцем — гетьманом Іваном Виговським. Гадяцький договір 1658 р. давав підстави для розв'язання даної проблеми у бажаному для керівництва Гетьманщини дусі. Однак поразка України у російсько-українській війні 1658-1659 рр., перетворення України у автономну одиницю Російської імперії призвели і до перегляду українсько-польських порозумінь, в т. ч. і щодо унії (Слободищенський до-

говір). Руїна Української держави — Гетьманщина, послаблення військово-економічного потенціалу Гетьманщини змушують її керівників зняти радикальні вимоги щодо унії, обмежуючись більшими чи меншими вимогами, які стосувались повернення православним храмів, монастирів та маєтностей. Тільки Петро Дорошенко, гетьман у 1665-1676 рр., висував дуже радикальні вимоги, включно з вимогою повної ліквідації унії. Це пояснюється тим, що в той час оформлювався політичний союз Правобережної Гетьманщини з Османською імперією і Дорошенко йшов ва-банк у переговорах з Річчю Посполитою. Було відчутно вплив на Дорошенка Київського митрополита Йосифа (Нелюбовича-Тукальського), який свого часу зазнав гонінь від католиків та уніатів. На Лівобережній Гетьманщині, яка була під владою Російської імперії, в якій православ'я було державною релігією, про унію не могло й бути й мови. Деякі гетьмани (І. Мазепа) покладали надію на ослаблення у Північній війні Речі Посполитої, а у зв'язку з цим на відновлення Правобережної Гетьманщини і на ліквідацію унії на всіх етнічних українських землях.

Практично всі гетьмани України у середині XVII-XVIII ст. вороже ставилися до унії. Невідомо лише про позицію у даному питанні останніх гетьманів Правобережної України (Стефан Кунецький, Андрій Могила), які, очевидно, не піднімали питання про унію з тактичних міркувань. В усякому випадку, повстання С.Палія на Правобережній Україні у 1702-1704 рр. проходило не тільки під гаслами відродження Гетьманщини, але й ліквідації унії. Не знаходилося місця для унії і в Конституції гетьмана Пилипа Орлика 1710 р. Короткозора політика панівних кіл Речі Посполитої щодо України продовжувала породжувати криваві конфлікти (гайдамацький рух) і мала тяжкі наслідки і для України, і для самої Польщі, котра внаслідок трьох розділів втрачає свою незалежність наприкінці XVIII ст. Національні й релігійні проблеми в Україні до новітнього часу вирішуються вже урядами Російської та Австрійської імперій...

ЗАБУТА ОСОБИСТІСТЬ РУСЬКОЇ ІСТОРІЇ

Н. Нікітенко (кафедра історії НаУКМА)

Традиційно вважають, що за соратницю Володимира Хрестителя здавна визнавали першу княгиню-християнку — Ольгу, хоча вона і не була хрестителькою Русі. Однак історичні